

Tomasz Wołowiec*

**FORMY I SPOSOBY AKTYWIZACJI
SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ POLSKICH
GMIN UZDROWISKOWYCH A ROZWÓJ REGIONALNY**

Aktualna sytuacja uzdrowisk polskich

Dekoniunktura gospodarcza i spadek tempa rozwoju gospodarczego kraju, wzrost bezrobocia oraz nieudana reforma służby zdrowia nie tylko odbiły się na sytuacji gospodarczej kraju, ale dotknęły bardzo silnie polskie uzdrowiska, których podstawą bytu jest turystyka i lecznictwo uzdrowiskowe.

Przez ostatnie 15 lat następowało w Polsce zjawisko systematycznego ograniczania liczby miejsc sanatoryjnych i rozmiaru świadczonych usług. O ile w latach 1990–1998 liczba łóżek sanatoryjnych i nakłady na lecznictwo uzdrowiskowe uległy zmniejszeniu o 20%, o tyle nakłady na lecznictwo uzdrowiskowe od 1998 r. zmalały kilkakrotnie. Jeszcze w 1997 r. na lecznictwo uzdrowiskowe przeznaczano średnio 4% budżetu kas chorych, co stanowiło kwotę 383 mln zł. Jednak już w roku 2000 nakłady wyniosły 327 mln zł, a w roku 2001 spadły do poziomu około 1% budżetu kas chorych (Wołowiec 2001e; Golba 2001a, 2001b).

Uzdrowiska to nie tylko zaplecze sanatoryjne, które liczy ponad 40 tys. łóżek, ale także ogromna, oferująca około 80 tys. miejsc baza turystyczna. Potencjał ten stanowi niemal 18% bazy turystycznej całego kraju. W uzdrowiskach drzemie wielki potencjał gospodarczy, który może być dobrym instrumentem w walce z bezrobociem i doskonałym czynnikiem rozwoju gospodarczego. Dziwny wydaje się fakt, iż Polskę stać na to, aby budować nowe ośrodki lecznicze dla niepełnosprawnych w miejscowościach, które nie mają żadnych walorów uzdrowiskowych czy przyrodniczych, podczas gdy obiekty w miejscowościach uzdrowiskowych stoją puste.

Zadziwiająco jest, że nie ma żadnych preferencji dla realizacji infrastruktury ekologicznej w uzdrowiskach, a jedynym kryterium pomocy w jej tworzeniu są zasady ogólne odnoszące się do wszystkich gmin. W polskich uzdrowiskach infrastruktura turystyczna i sportowa jest na niskim poziomie, co nie pozwala stworzyć odpowiednio konkurencyjnej oferty dla polskich i zagranicznych gości.

---

* Autor jest pracownikiem Wyższej Szkoły Biznesu – National Louis University w Nowym Sączu.

W polskich uzdrowiskach, w usługach uzdrowiskowych i turystycznych, zatrudnionych jest około 30 tys. osób, a w usługach towarzyszących lecznictwu uzdrowiskowemu i turystyce pracuje około 100 tys. osób. Jeśli stopień wykorzystania bazy leczniczej i turystycznej wynosi dziś około 40%, to wyraźnie widać, jak olbrzymie rezerwy tkwią w polskich uzdrowiskach, zarówno w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy, jak i stymulowania rozwoju gospodarczego.

Aktualnie w polskich uzdrowiska następuje:

- ograniczanie liczby miejsc sanatoryjnych,
- ograniczanie nakładów na lecznictwo uzdrowiskowe,
- zmniejszanie dochodów gmin uzdrowiskowych,
- wzrost bezrobocia strukturalnego w uzdrowiskach,
- pauperyzacja miejscowej ludności i zanik perspektyw rozwoju,
- dekapitalizacja majątku trwałego podmiotów uzdrowiskowych (Wołowiec 2001a, 2002d; Golba 2000).

Rozwój tych gmin nie zależy zatem od aktywności społeczności lokalnych, ale od rozwiązań centralnych. Gminy te bowiem poddane zostały daleko idącym ograniczeniom swojego rozwoju, niemalże w każdej sferze. Ograniczenia te dotyczą:

- 1) zakazu lokowania w tych gminach zakładów, których działalność w jakikolwiek sposób mogłaby niekorzystnie oddziaływać na środowisko naturalne;
- 2) zakazu lokowania obiektów, których wpływ na środowisko nie jest co prawda negatywny, ale które mogłyby doprowadzić do potencjalnego zagrożenia źródeł wód mineralnych i kopalin leczniczych;
- 3) zakazu lokowania obiektów, które nie powodują bezpośredniego zagrożenia źródeł wód leczniczych, ale poprzez swój charakter działania (na przykład handel, transport, komunikacja, gastronomia) mogłyby zakłócić spokój lub źle wpłynąć na leczących się i wypoczywających kuracjuszy, a więc w konsekwencji doprowadzić do dyskomfortu wypoczynku czy też leczenia.

Skutkiem powyższych ograniczeń gospodarka gmin uzdrowiskowych jest skierowana na obszar lecznictwa uzdrowiskowego, turystyki i drobnego przemysłu nie zagrażającego walorom środowiska naturalnego uzdrowisk. Takie ukształtowanie rozwoju gmin jest jednak szczególnie niebezpieczne w okresie różnych przełomów gospodarczych (reforma służby zdrowia, prywatyzacja uzdrowisk) i bardzo podatne na wszelką dekonstrukcję, jaką widać w dzisiejszej turystyce i lecznictwie uzdrowiskowym.

Większość polskich uzdrowisk nie ma więc dziś na swoim terenie odpowiedniej infrastruktury komunalnej, sanitarnej, rekreacyjnej, sportowej i turystycznej. Również większość z nich znalazła się na obszarach zagrożonych ekologicznie, gdzie przekraczane są dopuszczalne normy zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, gdzie skażone są wody powierzchniowe i podziemne itp.

Obowiązująca ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o uzdrowiskach i lecznictwie uzdrowiskowym nie tylko nie stworzyła właściwych ram prawnych dla efektywnego administrowania miejscowością uzdrowiskową i zarządzania gospodarką uzdrowiskową, ale całkowicie pominęła problem funkcjonowania uzdrowiska,

koncentrując się wyłącznie na lecznictwie uzdrowiskowym. Ustawa ta została uchwalona w warunkach monopolu państwowych jednostek organizacyjnych na eksploatację przemysłową złóż leczniczych zasobów uzdrowiskowych, ich przetwarzanie i obrót handlowy, zatem siłą rzeczy nie zawiera rozwiązań prawnych regulujących prowadzenie takiej działalności gospodarczej w warunkach wolnego rynku. Nie zawiera też przepisów zapewniających spójność systemu zakładów lecznictwa uzdrowiskowego z lecznictwem ogólnym.

Z jednej strony nastąpiło ustawowe pozbawienie gmin uzdrowiskowych wpływu na funkcjonowanie uzdrowiska, a z drugiej zaś nakłada się na nie w myśl art. 5 cytowanej ustawy następujące zadania, mające zapewnić odpowiednie warunki prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego poprzez:

- 1) rozwijanie gospodarki miejscowej z uwzględnieniem potrzeb lecznictwa uzdrowiskowego oraz jednostek wczasowych i turystycznych,
- 2) czuwanie nad tym, aby warunki naturalne uzdrowiska nie uległy zniszczeniu, ograniczeniu lub zniekształceniu,
- 3) prowadzenie jednostek gospodarczych zaspokajających wspólne potrzeby zakładów lecznictwa uzdrowiskowego, a także jednostek wczasowych, jeżeli przemawiają za tym zasady racjonalnego wykorzystania środków materialnych,
- 4) zaspokajanie potrzeb kuracjuszy, wczasowiczów i turystów w zakresie urządzeń komunalnych, kulturalnych i usługowych (Golba 2001b; Wołowicz 2001b).

Tak poważne obowiązki wymagają znacznych środków finansowych, a ustawodawca wymienia (w art. 12) jako źródło ich finansowania jedynie opłaty uzdrowiskowe, które stanowią w budżetach gmin uzdrowiskowych symboliczne kwoty¹. Brak środków finansowych spowodował, że polskie uzdrowiska ukształtowały się jako:

- uzdrowiska jednofunkcyjne, których podstawą funkcjonowania było wyłącznie lecznictwo uzdrowiskowe,
- cechujące się jednosektorowym zatrudnieniem,
- nie posiadające infrastruktury komunalnej, uzdrowiskowej i ekologicznej,
- pozbawione infrastruktury okołouzdrawiskowej, tj. rekreacyjnej i sportowej.

Brak odpowiedniej infrastruktury i jednofunkcyjność jest ogromnym problemem uzdrowisk, szczególnie widocznym w procesach restrukturyzacyjnych gospodarki uzdrowiskowej.

Chcąc sprostać ustawowym wymogom, gminy uzdrowiskowe muszą zwracać uwagę na to, aby:

- geogeniczne zasoby naturalne, w tym naturalne surowce lecznicze (wody lecznicze, gazy, peloidy), właściwości klimatu czy morza nie utraciły swoich właściwości leczniczych,

¹ Na podstawie badań budżetów 25 gmin uzdrowiskowych, zawartych w *Analizie struktury dochodów podatkowych gmin w latach 1992–1998*, opracowanej przez Urząd Gminy Uzdrowiskowej w Krynicy, 1999 (maszynopis). Udział tzw. opłat uzdrowiskowych w dochodach badanych budżetów gmin waha się od 0,01 do 0,04% łącznych dochodów budżetowych.

- otaczający krajobraz oraz infrastrukturalne i architektoniczne ukształtowanie i rozwój miejscowości w maksymalnym stopniu chronić przed wpływami, które mogłyby zagrażać leczniczemu charakterowi miejscowości, ujemnie nań wpływać lub go niszczyć.

Wynika z tego, iż tereny uzdrowiskowe zostały poddane daleko idącym ograniczeniom i rygorom ochronnym, których spełnienie jest wyjątkowo kosztowne i prowadzi do ograniczenia rozwoju miejscowości mającej na swoim terenie uzdrowisko. Tymczasem ograniczenia rozwoju gospodarczego powodują, iż gminy uzdrowiskowe nie pozyskują środków na spełnienie tych wymogów dzięki zwiększonej aktywności gospodarczej, ale realizują je wyłącznie kosztem własnych mieszkańców. Ponadto gminy te, ponosząc na rzecz uzdrowiska znaczne wydatki nieznanne innym gminom, tracą równocześnie znaczne dochody nie tyle na skutek ograniczeń w rozwoju, ile z tytułu wprowadzania różnych ulg w podatkach i opłatach uiszczanych przez podmioty prowadzące działalność gospodarczą w uzdrowisku. Nie uzyskują również należnych dochodów z podatków i opłat od działalności, na której istnienie czy funkcjonowanie ponoszą bezpośrednie nakłady finansowe, na przykład od sanatoriów, z tytułu wydobywania wód leczniczych czy mineralnych (Wołowiec 2001f, 2002b, 2002c, 1999; Standdfeld 1993).

Jeśli gmina chce spełnić podwyższone standardy utrzymania we właściwym stanie środowiska naturalnego, to musi jeszcze zwiększyć nakłady na budowę kanalizacji, oczyszczalni, wysypisk śmieci, gazyfikację uzdrowiska i zamianę czynnika grzewczego z koksu i węgla na gaz. Gdyby w koszcie leczenia sanatoryjnego skalkulowano zysk i wszystkie podatki i opłaty, jakie przynależne są działalności gospodarczej, gminy uzdrowiskowe powinny mieć jedynie zrekomensowane ograniczenia swojego rozwoju. Tymczasem w kosztach leczenia sanatoryjnego nie tylko nie kalkuluje się zysku, ale tak konstruuje się przepisy, aby zapewnić jak największe ulgi podatkowe, pozbawiając tym samym gminy uzdrowiskowe wpływów z tych podatków i opłat.

Obowiązujące przepisy nie pozwalają tym gminom uzyskiwać pełnych dochodów nawet z podatku od nieruchomości, a otrzymywana opłata eksploatacyjna od wydobywanych wód jest tak niska, że nie wystarczy na pokrycie kosztów paliwa dla jednego TIR-a, wywożącego wodę z uzdrowiska, podczas gdy takich TIR-ów wyjeżdża z uzdrowiska kilka tysięcy rocznie, a wartość wody załadowanej do jednej ciężarówki przekracza nieraz 20 tys. zł.

Do tego dochodzi jeszcze ustawowe zwolnienie z opłaty miejscowej osób przebywających w sanatoriach. Wszystkie te preferencje podatkowe nie powinny mieć miejsca wobec prowadzonej przez sanatoria komercyjnej działalności gospodarczej (w tym rozlewni wód), a ponadto liczne ulgi stawiają w uprzywilejowanej sytuacji niektóre podmioty funkcjonujące na terenie uzdrowiska, jak również nie są zgodne z zasadą równości i powszechności opodatkowania. Mimo ogromnych wydatków, jakie gminy uzdrowiskowe muszą ponosić (oprócz realizacji zadań własnych!) na utrzymanie całej infrastruktury uzdrowiskowej, nie otrzymują one z tego tytułu żadnej rekompensaty czy specjalnej subwencji, gdyż zostały włą-

czony w jednolity system finansowania, który nie zapewnia im żadnej odrębności, o jakiej mowa w art. 38 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. 1996, nr 13, poz. 74 z późn. zm.). Przepis ten bowiem wyraźnie mówi, że: „odrębność ustroju gmin, które wykonują zadania o szczególnym charakterze, określają właściwe ustawy. Dotyczy to w szczególności gmin uzdrowiskowych”.

Warunki, które należy spełnić, aby polskie uzdrowiska tworzyły nowe miejsca pracy i stymulowały rozwój regionalny

- 1) W uzdrowiskach musi być realizowana infrastruktura ekologiczna, komunalna i uzdrowiskowa, rekreacyjna i sportowa, stanowiąca podstawę do lokowania tu inwestycji z zakresu turystyki, lecznictwa uzdrowiskowego, a w konsekwencji do tworzenia nowych miejsc pracy.
- 2) Nakłady na lecznictwo uzdrowiskowe muszą być ustabilizowane na poziomie 2% budżetów kas chorych, aby powstrzymać dekapitalizację majątku uzdrowiskowego, zahamować wzrost bezrobocia i zmniejszanie się liczby miejsc sanatoryjnych.
- 3) Podmioty gospodarcze prowadzące działalność w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego muszą mieć zagwarantowane równorzędne z innymi zasady funkcjonowania, szczególnie w zakresie opodatkowania podatkiem VAT. Obecnie podmioty prowadzące tę działalność nie mogą odliczać różnicy pomiędzy podatkiem należnym a podatkiem naliczonym, ustawodawca bowiem zakwalifikował te usługi do kategorii zwolnionej z podatku, zamiast określić dla nich stawkę. Uniemożliwia to odliczenie podatku VAT z tytułu nabycia towarów i usług dla celów lecznictwa, za które podmioty gospodarcze płacą cenę brutto, z naliczonym VAT-em (na przykład leki, urządzenia medyczne, energia, konserwacja i naprawa sprzętu itd.).
- 4) Tworząc krajowy system komunikacyjny, w projektach sieci drogowej, kolejowej i lotniczej należy uwzględniać dojazd do miejscowości uzdrowiskowych. Obecny system całkowicie pomija istnienie miejscowości uzdrowiskowych na mapie komunikacyjnej. Doświadczenia krajów Unii Europejskiej dowodzą, iż dojazd do miejscowości turystycznych stanowi tam priorytet w planowaniu krajowego systemu komunikacji, co przekłada się na imponujący rozwój turystyki (Włochy, Austria, Dania, Niemcy).
- 5) Lecznictwo uzdrowiskowe musi znaleźć miejsce zarówno w systemie ochrony zdrowia, jak i w systemie promocji turystyki (markowy produkt turystyczny).
- 6) W systemie podatkowym państwa należy uwzględniać fakt, iż podmioty gospodarcze prowadzące działalność w górskich miejscowościach uzdrowiskowych ponoszą większe koszty funkcjonowania (na przykład ogrzewanie) oraz nakłady na infrastrukturę (drogi, mosty, odśnieżanie itp.).
- 7) Gminy mające na swoim terenie uzdrowiska muszą pozyskiwać dodatkowe dochody zarówno na realizację inwestycji o podwyższonych rygorach norm z zakresu ochrony środowiska, jak i na utrzymanie terenów zielonych (pijal-

nie wód, deptaki itd.). Środki te gminy powinny uzyskiwać z: powszechnej taksy zdrojowej, wpływów z opłat eksploatacyjnych (wody lecznicze i mineralne), opłat z tytułu gospodarczego korzystania z wód (Golba 2002; Wołowicz 2001e).

Skąd pozyskać na to środki?

W przeszłości wiele razy próbowano wskazać źródła finansowania infrastruktury uzdrowskiej, turystycznej i sportowej. Służyć miała temu komunalizacja, a następnie prywatyzacja uzdrowisk. Środki uzyskane tą drogą miały być inwestowane w rozbudowę infrastruktury społecznej i technicznej uzdrowisk, a środki inwestorów – w podwyższanie standardu obiektów. W chwili obecnej nie ma żadnego źródła finansowania infrastruktury uzdrowskiej, a brak odpowiedniej ustawy (o gminach uzdrowskich) powoduje, iż polskie uzdrowiska nadal funkcjonują na podstawie przepisów zdezaktualizowanej ustawy z 1966 r. o uzdrowiskach i lecznictwie uzdrowskim. Taka sytuacja powoduje pogarszającą się z roku na rok sytuację ekonomiczną polskich uzdrowisk. Następuje dekapitalizacja majątku trwałego spółek i innych podmiotów uzdrowskich, rośnie bezrobocie strukturalne, obniża się jakość bazy leczniczej. Wielką nadzieją jest prywatyzacja polskich uzdrowisk, która nie powinna tylko ograniczyć się do spółek uzdrowskich, ale powinna pozwolić na pozyskanie przez miejscowości uzdrowskie środków na infrastrukturę. Wobec trwałego niedofinansowania rozwoju infrastruktury w uzdrowiskach może okazać się, iż przyszły inwestor będzie bardziej zainteresowany produkcją i sprzedażą wody mineralnej niż prowadzeniem działalności leczniczej, w trudnych rynkowo warunkach i przy braku odpowiedniej infrastruktury towarzyszącej.

Sądzę, iż najlepszym rozwiązaniem byłoby przeznaczenie środków uzyskanych z prywatyzacji właśnie na inwestycje w infrastrukturę uzdrowską, turystyczną i rekreacyjno-sportową, a środków pozyskanych od inwestora – na podwyższenie standardu obiektów spółek uzdrowskich. Byłby to podwójny zastrzyk finansowy od inwestora:

- za akcje z przeznaczeniem na realizację infrastruktury,
- inwestycyjny na podwyższenie standardu bazy turystyczno-leczniczej.

Gdyby środki uzyskane z prywatyzacji zostały przeznaczone na rozwój infrastruktury uzdrowskiej, stworzyłyby wraz ze środkami inwestorów znaczący rynek inwestycyjny, a w konsekwencji – rynek pracy. Taka polityka powinna generować nowe miejsca pracy zarówno w czasie trwania inwestycji, jak i po jej zakończeniu (obsługa), co wyzwoliłoby aktywność społeczno-gospodarczą ludności gmin uzdrowskich. Docelowo dawałoby to szansę zbudowania w polskich uzdrowiskach infrastruktury wzbogacającej ofertę uzdrowsko-turystyczną, co ma podstawowe znaczenie dla pozyskiwania kuracjuszy zarówno w kraju, jak i poza jego granicami.

Korzyści z realizacji inwestycji infrastrukturalnych w uzdrowiskach

- uzyskanie przez uzdrowiska na rynku krajowym i zagranicznym pozycji najlepszego produktu turystycznego,
- wytworzenie i utrwalenie wśród kuracjuszy i turystów przekonania o wyjątkowych walorach leczniczych polskich uzdrowisk,
- propagowanie wyłącznie form turystyki przyjaznej dla środowiska naturalnego jako czynnika sprzyjającego rozwojowi uzdrowisk i wykreowanie wizerunku uzdrowiska jako oazy czystego powietrza, wody i gleby,
- oferowanie kuracjom i turystom kompleksowej oferty uzdrowiskowej (leczniczej, rehabilitacyjnej, turystycznej i sportowo-rekreacyjnej),
- stworzenie dobrze funkcjonującego rynku usług turystyczno-uzdrowiskowych,
- likwidacja bezrobocia w gminach uzdrowiskowych,
- stworzenie w uzdrowiskach rynku zbytu nie tylko na towary i usługi związane z lecznictwem uzdrowiskowym i turystyką, ale również z innymi branżami,
- stworzenie rodzimej produkcji wyrobów i towarów, związanych nie tylko z lecznictwem uzdrowiskowym i turystyką, ale także sportem i rekreacją.

Budując infrastrukturę uzdrowiskową, turystyczną i sportową, tworzymy uzdrowiska wielofunkcyjne o wysokim standardzie, zdolne zarówno konkurować z ofertą zagraniczną, jak i mogące być najlepszym produktem eksportowym na dynamicznie rozwijającym się europejskim rynku turystycznym.

Środki z prywatyzacji, przeznaczone na rozwój infrastruktury, powinny być wsparte finansami rządowymi i pomocowymi, a także środkami z kontraktów wojewódzkich. Przeznaczenie i sposób wykorzystania tych środków muszą być precyzyjnie zdefiniowane. Środki te należy przeznaczyć na realizację infrastruktury uzdrowisk budowanych jako:

- centrum zdrowia, posiadające nie tylko naturalne surowce lecznicze, ale również nieskażone środowisko naturalne, odpowiedni klimat oraz stosownie wyposażone zakłady lecznicze,
- centrum turystyki i rekreacji, wyposażone zarówno w bazę hotelową i gastronomiczną, jak i infrastrukturę rekreacyjną i turystyczną,
- centrum sportowe, posiadające ogólnie dostępną infrastrukturę sportową,
- centrum kulturalne, wyposażone w obiekty i urządzenia kultury, a także organizujące w uzdrowiskach życie kulturalne na wysokim poziomie (Golba 2002).

Inwestycje infrastrukturalne, realizowane ze środków pozyskanych na aktywizację społeczno-gospodarczą uzdrowisk, wsparte stabilną polityką kas chorych (państwa) w stosunku do uzdrowisk, oraz dofinansowanie gmin stałymi dochodami z funduszy ochrony środowiska stworzą korzystną sytuację w zakresie rozwoju uzdrowisk, doprowadzając w konsekwencji do stworzenia nowych miejsc pracy.

Podsumowanie

Dla realizacji powyższego projektu zmian konieczne jest:

- 1) przeznaczenie środków z prywatyzacji na realizację inwestycji infrastrukturalnych w uzdrowiskach,
- 2) pozyskanie środków pomocowych na wsparcie procesu restrukturyzacji polskich uzdrowisk,
- 3) wsparcie środków pozyskanych w procesie prywatyzacji innymi środkami (kontrakty regionalne, budżety gmin, budżet państwa),
- 4) ustabilizowanie nakładów na lecznictwo uzdrowiskowe na poziomie 2% budżetów kas chorych,
- 5) wprowadzenie możliwości rozliczania podatku VAT przez podmioty uzdrowiskowe,
- 6) wprowadzenie powszechnej taksy uzdrowiskowej (obecnie pobieranej tylko od wczasowiczów),
- 7) reforma systemu podatkowego idąca w kierunku uwzględnienia w konstrukcji systemu podatków i opłat odrębności zasad i warunków prowadzenia działalności w uzdrowiskach,
- 8) uwzględnianie dojazdu do uzdrowisk w planowaniu krajowego systemu komunikacyjnego.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż czynniki wywołujące popyt turystyczny są jednocześnie czynnikami kształtującymi miejscowość turystyczną. Mowa tu o czynnikach naturalnych, położeniu komunikacyjnym oraz turystycznej infrastrukturze społecznej i technicznej. Zatem wiele czynników kształtuje rozwój miejscowości turystycznej, jednak najistotniejsza jest polityka turystyczna. Rozwój miejscowości turystycznej to rezultat między innymi aktywnej polityki turystycznej, wyrażającej się w likwidacji barier rozwoju tej miejscowości.

Cele praktyczne polityki turystycznej to między innymi:

- stała obserwacja społeczno-ekonomicznych skutków rozwoju turystyki,
- dywersyfikacja lokalnej gospodarki,
- systematyczna i pełna penetracja lokalnego rynku turystycznego,
- inspirowanie proturystycznych rozwiązań prawnych i podatkowych,
- dostosowanie budownictwa w miejscowościach turystycznych do rodzaju krajobrazu,
- poszerzanie obszarów wypoczynku,
- prowadzenie wspólnego marketingu, a zwłaszcza promocji miejscowości,
- uprzywilejowanie społeczności lokalnej w wykorzystywaniu rozwoju turystyki,
- świadome wspieranie odrębności kulturowej miejscowości turystycznej,
- wspieranie turystyki wiejskiej, jako uzupełniającego źródła dochodów,
- preferowanie turystyki jako pracodawcy na lokalnym rynku pracy (Jagusiewicz 1999; Madeyski 1999; Paszucha, Wysoczański 1994).

Literatura

- Biuletyny Informacyjne Stowarzyszenia Gmin Uzdrawiskowych RP z lat 1996–2001.*
- Biuletyn Kancelarii Sejmu*, nr 1(6) 1993, Warszawa: Biuro Studiów i Ekspertyz, Gaworecki W.W., 1999, *Kurorty w strukturze miejscowości turystycznych (wybrane zagadnienia)*, materiały pokonferencyjne z I Międzynarodowej Konferencji Naukowej – *Turystyka uzdrawiskowa – stan i perspektywy*, Jastrzębia Góra, 3–5 września.
- Gilowska Z., 1996, *Niedobory finansowe gmin uzdrawiskowych nierekompensowane w dotychczasowym systemie dochodów gmin w latach 1991–2000*, Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski.
- Golba J., 2000, *Przyszłość Uzdrawiska Krynica w aspekcie zmian polityczno-gospodarczych kraju*, Krynica: Stowarzyszenie Gmin Uzdrawiskowych.
- Golba J., 2001a, „Analiza aktualnej sytuacji prawnej uzdrawisk polskich”, *Biuletyn Stowarzyszenia Gmin Uzdrawiskowych RP*, nr 3.
- Golba J., 2001b, „Uwarunkowania prawne i finansowe uzdrawisk polskich”, *Biuletyn Stowarzyszenia Gmin Uzdrawiskowych RP*, nr 1–2.
- Golba J., 2002, *Aktywizacja społeczno-gospodarcza gmin uzdrawiskowych jako podstawa zahamowania wzrostu bezrobocia, a w konsekwencji docelowego generowania miejsc pracy*, Krynica: Stowarzyszenie Gmin Uzdrawiskowych.
- Jagusiewicz A., 1999, *Lecznictwo i turystyka w uzdrawiskach polskich*, materiały pokonferencyjne z I Międzynarodowej Konferencji Naukowej – *Turystyka uzdrawiskowa – stan i perspektywy*, Jastrzębia Góra, 3–5 września.
- Madeyski A., 1997, „Problemy lecznictwa i turystyki w uzdrawiskach polskich”, *Problemy Turystyki*, nr 1–4.
- Madeyski A., 1999, *Szanse polskich uzdrawisk w warunkach gospodarki rynkowej*, materiały pokonferencyjne z I Międzynarodowej Konferencji Naukowej – *Turystyka uzdrawiskowa – stan i perspektywy*, Jastrzębia Góra, 3–5 września.
- Paszucha M., Wysoczański R., 1994, „Uzdrawiska w polityce rozwoju gospodarki turystycznej”, *Balneologia Polska*, t. XXXVI, z. 2.
- Regulamin Taksy Kuracyjnej – przyjętej w 1986 r. przez Zgromadzenie Gmin Badenii-Witembergii, 1986, *Czasopismo Komunalne Zgromadzenia Gmin Badenii-Wirtembergii*, nr 20.
- Sikora J., 1999, *Uzdrawiska polskie i turystyka uzdrawiskowa w gospodarce rynkowej*, materiały pokonferencyjne z I Międzynarodowej Konferencji Naukowej – *Turystyka uzdrawiskowa – stan i perspektywy*, Jastrzębia Góra, 3–5 września.
- Standfeld F., 1993, *Europäische Kurorte – Fakten und Perspektiven*, Limburgerhof: EZÜ.
- Wołowicz T., 1999, „Problemy gmin uzdrawiskowych”, *Wspólnota Samorządowa*, 6 listopada.
- Wołowicz T., 2001a, *Finansowo-prawne ograniczenia funkcjonowania i rozwoju polskich uzdrawisk*, referat na I Międzynarodową Konferencję Naukową – *Turystyka czynnikiem integracji międzynarodowej*, Rzeszów, 16–18 listopada.

- Wołowiec T., 2001b, „Ograniczenia finansowe i prawne funkcjonowania i rozwoju polskich uzdrowisk”, *Folia Turistica*, nr 12.
- Wołowiec T., 2001c, „Podatki 2001 – wpływ podatku od nieruchomości na funkcjonowanie Zakładów Opieki Zdrowotnej”, *Antidotum (miesięcznik Stowarzyszenia Menedżerów Opieki Zdrowotnej)*, styczeń, nr 1.
- Wołowiec T., 2001d, „Proces prywatyzacji i komercjalizacji uzdrowiskowych zakładów opieki zdrowotnej”, *Biuletyn Stowarzyszenia Gmin Uzdrowiskowych RP*, sierpień, nr 3.
- Wołowiec T., 2001e, „Sposoby aktywizacji gospodarczej polskich uzdrowisk”, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie*, nr 1.
- Wołowiec T., 2001f, „Taksa kuracyjna źródłem dochodów własnych gmin uzdrowiskowych (rozwiązania niemieckie i austriackie)”, *Biuletyn Informacyjny Stowarzyszenia Gmin Uzdrowiskowych RP*, nr 1.
- Wołowiec T., 2002a, „Jaka ustawa o gminach uzdrowiskowych?”, *Służba Zdrowia*, nr 63–65.
- Wołowiec T., 2002b, „Kontrowersje podatkowe: opodatkowanie podatkiem od nieruchomości samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej – różnice interpretacyjne”, *Przegląd Podatkowy*, nr 7.
- Wołowiec T., 2002c, „Kontrowersje podatkowe – podatek od nieruchomości: sanatoria i inne zakłady opieki zdrowotnej – działalność gospodarcza czy pozostała?”, *Biuletyn Stowarzyszenia Gmin Uzdrowiskowych RP*, nr 1.
- Wołowiec T., 2002d, „Ustawa o gminach uzdrowiskowych szansą rozwoju sanatoriów i innych uzdrowiskowych zakładów opieki zdrowotnej”, *Antidotum*, nr 5.